
Inga Miklavčič-Brezigar

Materialna kultura v domoznanski literaturi na Goriškem

Prispevek obravnava opise materialne kulture v temeljnih domoznansko naravnanih delih za območje Goriške (Severna Primorska), iz katerih lahko spoznavamo materialno kulturo tega območja v 18., 19. in 20. stoletju

The paper reviews the descriptions of material culture in the basic local studies literature on the region of Goriško (Northern Littoral), which gives us a picture of the material culture of this region in the 18th, 19th and 20th century.

Opisi etnoloških elementov materialne kulture v literaturi, ki na domoznanski način¹ obravnava bodisi Goriško² kot kulturno-zgodovinsko zaokroženo celoto od Tolminskega do Krasa in Vipavske doline ali posamezna območja in kraje na Goriškem, segajo v 18. stoletje. Vendar pa prve informacije o mediteranskem gospodarstvu, noši in prehrani Vipavcev in Kraševcev v okviru tedanje Kranjske, iz katerih lahko zaslutimo materialno kulturo tudi goriških Vipavcev in Kraševcev v 17. stoletju, dobimo že v Valvasorjevi Slavi Vojvodine Kranjske iz leta 1689, ki sicer Goriške ne obravnava.* Med prva domoznanska dela, ki obravnavajo Goriško, lahko štejemo Muznikovo knjigo Clima Goritiense iz leta

¹ O vsebini pojma domoznanstvo glej razprave v Etnologija in domoznanstvo, Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva, Ljubljana 1989.

² Goriška je svojo identiteto dobila v srednjem veku in jo utrdila kot Goriška grofija (kasneje združena z Gradiščansko) pod Avstrijo. Goriška v zgodovinskem smislu (v novejši upravni terminologiji se je za to območje uveljavil tudi pojem Severna Primorska) obsega naravno zaokroženo območje s središčem v Goriški kotlini, severozahodnim Zgornjim Posočjem in jugozahodnim goriškim Krasom in Vipavsko dolino. V tem okviru se oblikujejo razmeroma samostojne pokrajine: Tolminsko, Kanalsko, Goriška Brda, Goriška ravnina z obronki Krasa, Banjška planota ter Vipavska dolina.

* Johann Weichard Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Crain, Laybach-Nürnberg 1689, slov. prevod Mirko Rupel, Slava Vojvodine Kranjske, Ljubljana 1978.

1781.³ Zdravnik Anton Muznik, ki je dvajset let služboval kot zdravnik v Gorici, je svojo knjigo zasnoval predvsem kot opis zdravstvenega stanja v goriški deželi ter kot predstavitev metod zdravljenja in posameznih zdravstvenih primerov, ki jih je srečeval v svoji praksi. V duhu tedanjega časa je podal tudi obširen poljudnoznanstveni opis naravnih in kulturnih značilnostih dežele ter opis življenja in značaja prebivalcev. Poleg poglavij o zdravstvu je za spoznavanje materialne kulture prebivalcev na Goriškem pomemben opis prehrane Tolmincev ter Slovencev in Furlanov v Gorici.

Posamezne podatke, ki nam razkrivajo delček materialne kulture tega območja, seveda dobimo že prej, tako v urbarialnih zapisih o gospodarstvu in gospodarskih obveznostih podložnikov⁴ kot v raznih listinah in potopisih.⁵ Celovit opis zgodovinskih in domoznanskih virov za spoznavanje ljudske kulture zahodnega dela Slovenije je podal Milko Matičetov v še vedno temeljnem delu O etnografiji in folklori zapadnih Slovencev⁶ iz leta 1948. V prvem delu razprave v orisu navaja osnovne zgodovinske vire od 14. do konca 18. stoletja ter podrobneje obravnava 19. stoletje, ko se domači in tuji viri namnožijo. V drugem delu obravnava posamezne panoge ljudske kulture zapadnih Slovencev ter pri materialni kulturi posebej označi osnovne panoge kot kmečki dom, ljudsko gospodarstvo (v obravnavo vključi nabiralništvo, ribolov in lov, živinorejo s planšarstvom, poljedelstvo, obrt in trgovino) in ljudsko nošo. Namen Milka Matičetova je bil predvsem opozoriti na odprta vprašanja in naloge, ki bodoče raziskovalce ljudske kulture še čakajo. Razumljivo je, da se je v pregledu omejil na najvažnejša poglavja materialne kulture, o katerih je tudi največ virov. Tako v tem pregledu manjkajo dodatne panoge ljudske materialne kulture⁷ kot npr. vrtnarstvo, sadjarstvo, vinogradništvo, čebelarstvo, industrija in rudarstvo, gozdno gospodarstvo, promet, komunikacijska sredstva in komuniciranje, turizem, prehrana in noša.

Drugi sintetični prikaz materialne ljudske kulture alpskega dela tega območja poda več kot dvajset let kasneje v pregledu materialne kulture Zgornjega Posočja in v

³ Anton Muznik, *Clima goritiense*, Gorica 1781, prevod v tipkopisu hrani Zgodovinski inštitut ZRC SAZU, Raziskovalna enota Nova Gorica. - Njegovo življenje in delo je opisal Branko Marušič, *Tolminski zbornik* 1975, Tolminski rojak zdravnik Anton Muznik (1726-1803), str. 239-242 in *Primorski čas* pretekli, Koper 1985, 242-253.

⁴ Milko Kos, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo, Urbarji slovenskega Primorja I*, Ljubljana 1948 in II, Ljubljana 1954.

⁵ Paolo Santonino, *Popotni dnevniki, Celovec* 1992, 38-39. Opisi treh vizitacijskih potovanj škofa Petra Carlja iz Caorla po Dravski dolini, Zilji in južni Štajerski v letih 1485-1487 so izreden vir za spoznavanje življenja na tem delu slovenske dežele, tako grajske gospode kot tudi preprostega ljudstva. V drugem delu Santonino opisuje škofovo pot leta 1486 iz Čedadada po dolini Nadiže do Kobarida, posvetitev cerkve sv. Volarja v Kredu, in pot skozi Baško grapo v Grahovo, kjer so pokosili v kmečki hiši in nato nadaljevali pot v Cerkljo in naprej v Škofjo Loko. V Grahovem so jim postregli v nizki hiši, polni dima, s svežimi orehi, kozjim sirom in zelo črnim rženim kruhom, v vodi kuhanimi jajci, osoljenimi postvimi in pečenimi piščanci ter pečenim polhom za škofa.

⁶ Milko Matičetov, *O etnografiji in folklori zapadnih Slovencev*, Slovenski etnograf 1948, 9-56. - Pregled domoznanskih in zgodovinskih del o Goriški navaja Branko Marušič v člankih: *Saggio di bibliografia slovena sul Goriziano*, *Studi goriziani* 1964, 35, str. 61-76 in *Tolminska v zgodovini*, *Zgodovinski časopis* 41, 1987, 27-34.

⁷ Po Vprašalnicah za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja so v klasifikacijo materialne kulture vključene naslednje panoge: poljedelstvo, živinoreja, vrtnarstvo, sadjarstvo, vinogradništvo, lovstvo, ribištvo, nabiralništvo, čebelarstvo, rokodelstvo in obrt, industrija in rudarstvo, gozdno gospodarstvo, promet, komunikacijska sredstva in komuniciranje, trgovina, turizem, prehrana, stavbarstvo in stanovanjska oprema, noša. - *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja*, Vprašalnica I-V., Ljubljana 1976. - Po predpisanih tematikah za Etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja se vključujejo kot posebna poglavja v materialno kulturo tudi preskrba z vodo, razsvetljava, kanalizacija, ogrevanje.

Kobariškem kotu šele Angelos Baš.⁸ V obravnavi zajema deloma iz starejšega domoznanskega in etnološkega gradiva, predvsem pa iz gradiva, ki so ga zbrale raziskovalne ekipe Slovenskega etnografskega muzeja pod vodstvom Borisa Orla v terenskih raziskavah. Te so bile leta 1951 na območju Kobariškega, leta 1952 pa na Bovškem in v Trenti. Pregled je temeljit in v opisu vseh poglavitnih panog materialne kulture razkriva njeno podobo v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja.

Za celovitejši pregled materialne kulture na Goriškem pa bi bilo potrebno poleg gradiva iz Baševega pregleda upoštevati še dognanja terenskih raziskav Orlovih ekip Slovenskega etnografskega muzeja v Brdih, Vipavski dolini ter na Cerkljanskem. Potem bi morali zbrati še obsežno gradivo, raztreseno v vrsti člankov po domoznanskih delih in publikacijah, ki obravnavajo Goriško.

Opisi materialne kulture v okviru ljudske kulture v domoznanski literaturi 19. stoletja in prve polovice 20. stoletja obsegajo tako opise najvidnejših značilnosti kulture prebivalcev določenega območja kot tudi širše in podrobnejše opise, ki zajemajo gospodarstvo, trgovino, promet, industrijo in druge panoge, zajete v širšem dojemanju materialne kulture, ki je vključena v Vprašalnice za etnološko topografijo.

V začetku 19. stoletja je znani naravoslovec Balthasar Hacquet v svojem opisu ljudskega življenja južnih Slovanov,⁹ v katerem je opisal tudi zahodne Slovence, še sledil značilnim opisom najvidnejših značilnosti oz. posebnosti preprostega ljudstva po Valvasorjevem vzorcu. Pri opisu materialne kulture je tako zajel predvsem gospodarstvo, nošo in prehrano.¹⁰ Goriško deželo je Hacquet opisal v poglavju o Vipavcih: v zelo splošnem opisu je označena noša, ki jo ponazarjata tudi sliki vipavskega moža in žene, omenjena je slaba kvaliteta vina in njegovi učinki, poljedelstvo in gojenje turšice v dolinah in suša, proti kateri si ljudstvo pomaga s procesijami. Hacquet je opisal tudi prehrano. Posebej omenja polento in jed iz ohrovta ali kislega zelja ter uspešno trgovino s sadjem, posebej češnjami. V Bretonovi priredbi te Hacquetove knjige¹¹ je v poglavju o Vipavcih precej napak in nedoslednosti, pri opisu procesij ob suši pa Breton, očitno iz lastne pobude, omenja zanimiv podatek o prinašanju vode iz oddaljenih gorskih jam za zalivanje vrtov - ta podatek odkriva tudi poznavanje jam - ledenic na Goriškem, v Trnovskem gozdu in na Nanosu, iz katerih so vozili led v mesta.¹²

Sredi 19. stoletja je domoznanski pisec Štefan Kociančič pri opisu materialne kulture že precej natančnejši, poudarek pa je še vedno predvsem na gospodarstvu in noši. V Zgodovinskih drobtincah po Goriškem nabranih v letu 1853¹³ primerja gospodarstvo Furlanov in njihovo poljedelstvo ter nošo z gospodarstvom Slovencev.¹⁴ V poglavju o Brdih opisuje sadjarstvo, vrtnarstvo (gojenje graha), trgovanje s sadjem in vinom,

⁸ Angelos Baš, O materialni kulturi v gorskih soseskah Zgornjega Posočja in v Kobariškem kotu, 18. zbornik kongresa jugoslovanskih folkloristov, Bovec 1971, Ljubljana 1973, 27-38.

⁹ I. Balthasar Hacquet, *Abbildung und Beschreibung der südwest und östlichen Wenden, Illyrer und Slaven*, Leipzig 1801-1808. - V slovenskem prevodu in priredbi Rasta Švajgarja je delo izšlo pod naslovom: B. Hacquet, *Veneti-Iliri-Slovani*, Nova Gorica 1996.

¹⁰ Vilko Novak, Balthasar Hacquet in slovenska ljudska kultura, *Traditiones* 3, 1974, 17-68.

¹¹ M. Breton, *L'Illyrie et la Dalmatie*, Paris 1815.

¹² Jama Paradana na Lokvah, z ledenico, je obnovljena kot turistična zanimivost. - O jamah piše Boris Pangerc pri obravnavi kraških ledenic: *Ledenice, Jadranski koledar* 1986, 166-171.

¹³ Štefan Kociančič in Tomaž Rutar, *Zgodovinske drobtinice po Goriškem nabrane v letu 1853*, *Arhiv za po-viestnico jugoslavensku*, Zagreb 1854, 173-237.

¹⁴ Štefan Kociančič, n.d., 183-184.

poljedelstvo in nošo.¹⁵ Podobno opisuje tudi Kraševce,¹⁶ Vipavce,¹⁷ Kanalce,¹⁶ Tolmince¹⁷ in Bovčane, pri katerih omenja krošnjarjenje in ovčjerejo.¹⁸ Poseben pomen za poznavanje materialne kulture planinskega gospodarstva v 19. stoletju pa ima opis tolminskih planin Tomaža Rutarja v prilogi Kociančičevih Drobtinic. Tam so poleg načina planinskega gospodarstva opisani tudi ureditev planine, planinski stan in notranja oprema ter skromna prehrana pastirjev.¹⁹

V drugi polovici 19. stoletja sta za zbiralce in raziskovalce etnografskega gradiva ljudske kulture od materialne pomembnejši duhovna kultura in ljudska besedna umetnost. V sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja se je zbiratelj ljudskega gradiva Goriških Slovencev Fran Erjavec z materialno kulturo le malo ukvarjal, kljub temu pa je v potopisu »Na kraški zemlji« opisal značilno kraško ognjišče.²⁰ V prispevkih Iz potne torbe v Letopisih Matice slovenske je Erjavec objavil množico domačih rastlinskih, živalskih in občnih imen ter s tem materialno kulturo Goriške predstavil predvsem z jezikovne plati.²¹

Obsežno delo Das Land Görz und Gradisca barona Carla Czoerniga, ki je izšlo leta 1873 na Dunaju,²² pa je pravzaprav zgled domoznanskega dela, in poleg geografskega, statistično-demografskega, upravnega in zgodovinskega opisa dežele prinaša tudi opis deželne materialne kulture v širšem smislu. Tako v kmetijsko gospodarstvo zajema poljedelstvo, živinorejo, vinarstvo, čebelarstvo, lov in ribolov. V okviru industrije opisuje svilarsko industrijo v Gorici, bombažne predilnice in tkalnice ter papirno industrijo. Posebno poglavje posveti mali in domači obrti, pri opisu trgovine upošteva promet in komunikacije. Bolj kot etnološki zapisi pa so to suhoparni opisi dejanskega stanja dežele brez folkloristične primesi opisov posebnosti ljudske kulture.

Kljub naslovu je na domoznanski način zasnovana tudi Zgodovina Tolminskega Simona Rutarja,²³ kjer so med kronološke zgodovinske podatke vpleteni opisi ljudske kulture. V okviru materialne kulture pa govori o gospodarstvu, s posebnim poudarkom na živinoreji in planinskem pašništvu. Pri poljedelstvu navaja vrste pridelkov, opisuje še gozdarstvo, kupčevanje, sejme in trgovino, obrti in rudarstvo. S tem povezuje tudi cestne razmere na Tolminskem. Ob opisu razmer na Tolminskem v 18. stoletju pa še omenja tudi posebnosti noše.²⁴ V prav tako domoznansko zasnovanem Rutarjevem delu Goriška in Gradiščanska,²⁵ za katero lahko iščemo vzor tudi v zgoraj omenjeni Czoernigovi monografiji, se pojavljajo navadni opisi panog materialne kulture kot so poljedelstvo, vinarstvo in sadjarstvo, gozdarstvo (s posebnim opisom se dotakne pogozdovanja Krasa), rudarstvo (pod naslovom »rudninski proizvodi«), živinoreja; opis materialne kulture dopolni z omembami sviloreje, perutninarstva, lova na divje živali, čebelarstva in ribarstva, male ali domače obrti in obrti, ki že prerašča v manufakturno

¹⁵ Štefan Kociančič, n.d., 189-181.

¹⁶ Štefan Kociančič, n.d., 197-198.

¹⁷ Štefan Kociančič, n.d., 201.

¹⁸ Štefan Kociančič, n.d., 222.

¹⁹ Štefan Kociančič, n.d.: Priloge k drobtinam, Tomaž Rutar, Planine, 227-230.

²⁰ Fran Erjavec (Fr. Poljanec), Spomini s pota. Na kraški zemlji, Zvon 1877, 277-280.

²¹ Fran Erjavec, Iz potne torbe, LMS 1875, 1879, 1880, 1882-3.

²² Carl von Czoernig, Das Land Görz und Gradisca, Wien 1873, v prevodu E. Pocarja: Gorizia, La Nizza austriaca, Milan 1969.

²³ Simon Rutar, Zgodovina Tolminskega, to je zgodovinski dogodki sodnijskih okrajev Tolmin, Bovec in Cerkno, ž njih prirodznanskim in statističnim opisom, Gorica 1882.

²⁴ Simon Rutar, n.d., 183-184.

²⁵ Simon Rutar, Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska, Ljubljana 1892.

proizvodnjo (npr. košarstvo), ter z opisom industrije. Med obrtnike šteje tudi gostilničarje. Posebno poglavje posveti trgovini in z njo povezuje opis cest, vodnih poti in železnice, ter razvoj pošte in telegrafa. Nošo opisuje le v zelo splošnem opisu ljudske noše v 17. in 18. stoletju. Omenja, da se je zelo razlikovala od »današnje«, torej noše ob koncu 19. stoletja. Zanimiv je tudi podatek o prepovedi plaščev iz »ličja« (drevesnega lubja), da bi zavarovali gozdove. S fotografije kmečke hiše v Brdih ter s panoramskih fotografij Bovca, Kobarida, Tolmina, Gorice, Gradišča in drugih krajev pa lahko zaslutimo stavbo podobo dežele ob koncu 19. stoletja.

Med domoznanske vire lahko prav tako uvrstimo Kažipote po pokneženi grofovini Goriško-Gradiščanski, v uredništvu in izdaji Andreja Gabrščka.²⁶ Izhajati so začeli ob koncu stoletja in so neke vrste predhodniki krajevnega leksikona za območje Goriške. V popisu posameznih krajev je za raziskovanje materialne kulture pomemben pregled obrtnikov in trgovcev, gostiln in sejmov po posameznih krajih. Tudi občasne opazke ob koncu opozarjajo na tedanje turistične zanimivosti krajev.

Na domoznanski način opisovanja in še vedno na 19. stoletje je navezan spis Josipa Abrama Opis Trente iz leta 1907.²⁷ V poljudnem jeziku se ob opisovanju značaja Trentarjev dotakne skromnega poljedelstva (bolje: pridelave »čomp«-krompirja). Opisuje tudi ovčjerejo in kozjerejo, nekoliko več besed posveti lovu in gozdarstvu ter plavljenju lesa po Soči. Kot vir preživetja omeni tudi sezonsko izseljevanje. V povezavi s opisom snažnosti Trentarjev izvemo nekoliko še o notranji opreми; v značilnem domoznanskem stilu pa vključi splošne opise domače obrti, predvsem izdelovanje pohištva in predmetov iz lesa za domače potrebe in prodajo. Omeni trgovino s Kranjsko Goro in prenašanje bremen v *škufo* (na glavi), pa preskrbo z gorivom, obleko in prehrano, kjer opiše vsakdanje jedi, ter praznične ob poroki in obredno ponujanje kruha, kave in žganja ob smrti in pogrebu.

Obsežna domoznanska dela 19. stoletja so podatke o materialni kulturi prinašala v sintetičnih opisih celotnih območij. Vrsto drobnih podatkov o materialni kulturi v vsakdanjem življenju pa je prinašal periodični in revijalni tisk, ki se je razmahnil od šestdesetih let 19. stoletja dalje. Kot prvi slovenski list sploh na Goriškem je leta 1863 začel izhajati »Umni gospodar«,²⁸ glasilo cesarsko-kraljeve goriške kmetijske družbe. List je posvečen predvsem pospeševanju in izboljšanju kmetijstva. V treh letnikih do konca 1865 prinaša zapisnike glavnih zborov družbe v Gorici in Tolminu, z obravnavo za tedanje čase pomembnih vprašanj o izboljšanju pašnikov, o reji plemenske živine, o sirarstvu in kozjereji (posebej v zvezi s polemiko o prepovedi kozjereje), o sadjarstvu in svilogojstvu na Tolminskem, o poskusih hmeljarstva na Bovškem, ter o zboljšanju cest, o pogozdovanju Krasa (s polemiko o primernih drevesnih vrstah za pogozdovanje). Iz vrste različnih sestavkov izvemo za različne drobne, vendar za kmeta pomembne nasvete npr. o shranjevanju žita in o utrjevanju skednja,²⁹ o novih gnojilih in

²⁶ Kažipoti po pokneženi grofovini goriško-gradiščanski, ur. Andrej Gabršček, I. letnik, Gorica 1894. - Kažipot po Goriškem, Trstu in Istri za 1899. V. letnik, Gorica 1899. - Kažipot po Goriškem in Gradiščanskem in koledar za navadno leto 1911, XVI. letnik, Gorica 1911. - Po prvi svetovni vojni: Ročni kažipot po slovensko Goriško-Gradiščanskem in njemu pridruženih okrajih za l. 1923, Gorica 1923.

²⁷ Josip Abram, Opis Trente, Planinski vestnik 1907.

²⁸ Ivan Marušič, »Umni gospodar« (1863-1865), prvi slovenski kmetijski časnik na Primorskem, Goriška srečanja XX, 1969, 22-24. - Edini popolni izvod vseh treh letnikov »Umnega gospodarja« hrani knjižnica »Stanka Škrabca« Frančiškanskega samostana na Kostanjevici pri Novi Gorici.

²⁹ Umni gospodar 1863, I. 54: članka: Kako se prežene iz žita duh po plesnjem? in Kako se da za skednje (ali gumna) dober tlak narediti?

gnojenju,³⁰ o vinu,³¹ o sadjereji,³² o živinski klaji in o pomembnosti čistoče v hlevih in na pašnikih,³³ o pridelovanju bombaža, s čimer so na Goriškem poskušali,³⁴ o kostanjih,³⁵ nasvet proti gnitju krompirja.³⁶

Viri gospodarskih in kmetijskih vesti, pomembnih za pregled tega dela materialne kulture, so tudi nasledniki Umnega gospodarja, prav tako v izdaji Goriške kmetijske družbe, tako Gospodarski list v izdajah 1869-1879 in 1881-1902, Kmetovalec 1875-1877 in Primorski gospodar od 1905-1914. Vsebina te vrste periodičnega tiska je večinoma pedagoško naravnana in listi prinašajo predvsem nasvete, vzglede ter novosti na kmetijskem in gospodarskem področju.

V sklopu časnikov, ki prinašajo pomembnejše prispevke ter vesti v zvezi z materialno kulturo goriškega območja ob koncu 19. in začetku 20. stoletja naj kot primer³⁷ predstavimo le »Sočo«, politični list liberalne usmeritve, ki je spremljal politično in gospodarsko življenje Slovencev na Goriškem od 1871 do 1915. Prinaša članke povsem domoznanskega in potopisnega značaja v rubriki *listek*, kjer ob splošnem opisu pokrajine in ljudi dobimo tudi podatke o materialni kulturi.³⁸ Mnoge drobne podatke pa dobimo v člankih, dopisih in predvsem v posebni rubriki, namenjeni gospodarstvu (najprej poimenovani Kmetijske in trgovske vesti, nato Gospodarstvo, Narodno gospodarstvo in Trgovsko-obrtne in gospodarske vesti). Prvi letniki Soče npr. objavljajo cenike

³⁰ Umni gospodar 1863/I, 68: Zgoščen poživaljen gnoj. - 1864/II, str. 22: Narboljši gnoj za sadna drevesa.

³¹ Umni gospodar 1863/I, 68, 69: Kako se da prav lahko spoznati ali je črno vino samonasebno (natirlih) ali umetno (kunštno) barvano?

³² Umni gospodar 1864/II, 3, 4: O sadjereji (govor A. Pavletiča na glavnem zboru v Tolminu, v katerem propagira sadjarstvo).

³³ Umni gospodar 1864/II, 5: Glavne pravila (regelce), kdaj in kako živini klasti in pojiti jo. - 89-91: Kmetje, živinorejci, kdaj boste vendar pametni?

³⁴ Umni gospodar 1864/I, 5: Bombaž in pridelovanje njegovo (prevod iz nemščine).

³⁵ Umni gospodar 1864/II, 91: Kako se dajo žlahtni kostanji hitro pa gotovo izrediti.

³⁶ Umni gospodar 1865/III, 73: Pomoček, da krompir ne gnije.

³⁷ Predstavitev vseh notic in omemb materialne kulture v časopisu Soči bi zahtevala posebno obravnavo, zato so v opombah navedeni le obširnejši članki in prispevki s tega področja.

³⁸ Soča 1871, št. 1-2: Štefan Širok, Od Gorice do Trnovega. - Soča 1872, št. 12, 13, 18: Iz Trsta na Kras (podp.: Kraševce). - Soča 1873, št. 45: Idrjska dekleta - o klekljanju v Idriji (podpis G. L.). - Soča 1874, št. 46: J. Rebek, Trgatev v Vipavski dolini. - Soča 1878, št. 27: Bovec in njegova okolica. Soča 1879, št. 41, 42, Tomaž Rutar, Razor (ponatis iz Kociančičevih Drobntin). - Soča 1883, št. 43: Moj sprehod: S Plešivca nad Trento; št. 44 in 46: J. Kugy, Julijske Alpe. - Soča 1884, št. 9: Narodno blago na Cerkljanskem (podpis: Čižmarjev Tone). - Soča 1884, št. 36: Abram, Trentarske pripovedke.

³⁹ Soča 1871-1873, posamezne številke: Cenik raznega blaga na goriškem trgu.

⁴⁰ Soča 1874, št. 18-19: Razdelitev občinskih pašnikov; št. 19: Kmetijske in trgovske vesti: razpis daril za dobro urejena gnojišča - s smernicami za ureditev gnojišča; ista: O možnosti izdaje kmetijskih knjig na posodo; št. 20: Kmetijske in trgovske vesti: Razpis denarnih daril za ustanavljanje sirarskih in mlekarskih družb. - Soča 1876, št. 41: Dopis iz Sela o razdelitvi občinskih zemljišč; Dopis iz Bovca o revščini v Soči in Trenti. - Soča 1877, št. 14: Dopis iz Sv. Lucije o predavanju o sadjarstvu. - Soča 1883, št. 51: članek Zakaj propada kmečki stan? - Soča 1884, št. 43, 44: Nekoliko opomb o kmetijskih razstavah. - Soča 1885, št. 51, 52: Blagovoljen svet kmetovalcem goriške okolice. - Soča 1886, št. 1, 3, 5, 6: v nadaljevanjih: Blagovoljen svet kmetovalcem goriške okolice. - Soča 1889, št. 1: Razkosavanje kmetij je nevarno kmetu in državi. - Soča 1900, št. 1: Nekoliko glavnih vzrokov, zakaj propada kmečki stan (podpis: Kmetoljub). - Soča 1895, št. 30: Naše rane, dopis S Tolminskega o razmerah na kmetih. - Soča 1901, št. 70, 72, 75, 94, 95, 98, 135, 136: Organizacija kmetije (zgodovinski pregled razvoja kmetije in kmetijskih odnosov v državah Evrope in Amerike). - Soča 1906, št. 94: O kmetijskih potrebah; št. 103: Misli slovenskega kmeta (ponatis iz Narodnega lista). - Soča 1907, št. 145: Kmet in draginja. - Soča 1908, št. 25: Za gospodarsko povzdigo goriške dežele (spomenica poslanca A. Štreklja). - Soča 1909, št. 59: Trgovsko-obrtne in gospodarske vesti: Dopust vojakom za časa zetje. - Soča 1914, št. 57: Naše kmetije (o solidarnosti med kmetijami, zaradi pomanjkanja mož, ki so v vojaški službi).

pridelkov in drugega blaga na goriškem trgu.³⁹ Prispevki in dopisi so večinoma izobraževalnega značaja, z namenom izboljšati kmetijstvo in gospodarstvo, in sledijo tekočim dogodkom. Tako se v Soči pojavljajo naslednje panoge materialne kulture: kmetijstvo, splošno, z izobraževalno vsebino⁴⁰, poljedelstvo⁴¹, živinoreja⁴², vinogradništvo in vinarstvo⁴³, sadjarstvo⁴⁴, gozdarstvo⁴⁵, izgradnja cest⁴⁶ in železnice⁴⁷, vodovodi in elektrifikacija,⁴⁸ trgovina in obrt, s poudarkom na ustanavljanju in razvoju obrtnih in združenih društev⁴⁹ ter celo o športu ob začetkih smučanja na Trnovski planoti.⁵⁰ Podobno kot v liberalni »Soči« lahko zasledujemo vesti in poročila s področja materialne kulture tega časa tudi v tedanjih periodičnih glasilih klerikalne usmeritve »Primorskem listu« (1893-1914) in »Gorici« (1899-1914).

Med domoznanskimi deli, ki obravnavajo Goriško v prvi polovici 20. stoletja, je potrebno omeniti dela Furlanskega planinskega društva »Società Alpina Friulana«, ki je v seriji Guida del Friuli izdalo dve knjigi: Guida delle Prealpi Giulie leta 1912⁵¹ in Gorizia con le vallate dell'Isonzo e del Vipacco leta 1930⁵². Vodnika sta namenjena

³⁹ Soča 1873, št. 2: Kmetijske in trgovske vesti: Kako moramo poljedelstvo izboljšati. - Soča 1880, št. 20: Kmetijstvo (o pokončevanju mrčesa). - Soča 1884, št. 7: O sneti (opis in zdravljenje žitne bolezni); št. 10: O porabi mavca ali gipsa, izvrstnega gnoja; št. 20: Še nekaj o setvi detelje. - Soča 1900, št. 27: Narodno gospodarstvo: Streljanje proti toči. - Soča 1901, št. 45: Streljanje proti toči. - Soča 1901, št. 113: Dopis: o Karlu Pečniku v Aleksandriji in njegovi knjigi (o krompirju). - Soča 1905, št. 57: Gospodarstvo: Vabilo poljedelcem goriško-gradišćanske dežele za udeležitev poskušanj z umetnimi gnojili (na planinah, v Brdih in na Krasu). - Soča 1914, št. 62: Kmetovalci Avstrije (priporočilo naj se prilagodijo vojnim razmeram.)

⁴² Soča 1871, št. 9: Notica o izidu knjige Nauk o umni živinoreji. - Soča 1874, št. 21, 23, 24: Notica in poročilo o razstavi goveje živine v Gorici; št. 48: Kmetijske in trgovske vesti: V planino je moč (opis prihoda švicarskega mlekarja Hitzza na planino Razor in njegovo poučevanje sirarjenja ter snage v mlekarni). - Soča 1877, št. 40: Dopis iz Tolmina o predavanju mlekarja Hitzza, o mlekarskih društvih in o zahtevi Čadřzanov in Zadložanov za ohranitev koz. - Soča 1878, št. 22: Dopis iz kobarške okolice o živinski bolezni pri konjih na Idrskem; Dopis živinorejcem in sirarjem o Hitzovem delovanju na Primorskem (podpisan: Povše). - Soča 1880, št. 51: Dopis iz Sežanskega okraja o živinoreji na Krasu. - Soča 1885, št. 1, F. Žepič, O važnosti in koristnosti prvega mleka za tele. - Soča 1886, št. 21, Štefan Šuligoj, Vnetljivi krvomok pri govedih; št. 24: F. Žepič, Kako si lahko kmetovalec spomladi z zgodnjo pičo pomaga?; št. 37: Živinorejska bolezen črni ali vranični prisad; št. 44: F. Žepič, Koliko živine naj redi kmetovalec; št. 49: F. Žepič, Važnost zdravega zraka za živino v hlevu. - Soča 1887, št. 34: F. Žepič, Kako si kmetovalec pomaga v jeseni za pozno in spomladi za zgodnjo pičo ali krmo. - Soča 1899, št. 46: o knjižici Milana Ivančiča: Kako ravnati z mlekom; št. 91: Andrej Zavadlav: O živinoreji na Krasu. - Soča 1907, št. 129, 130: Trgovsko-obrtne in gospodarske vesti: Obdaranje konj na Tolminskem. - Soča 1908, št. 74, 76: V varstvo planin in povzdigo planšarstva. - Soča 1914, št. 13: Predlog zadruge za rejo, pitanje in vnovčevanje prešičev za Tolminsko glavarstvo.

⁴³ Soča 1872, št. 21-24: Štefan Bratuž: Primorska vina v kemičnem poskušališču za vinarstvo v Klosterneburju; št. 30-31: Množenje vinske trte (spisal S. B. K.); št. 36-37: Na kaj moramo pri osnovi novega vinograda paziti; št. 44, 49: Katere trte so našim razmeram ugodne? (spisal S. B. K.). - Soča 1873, št. 3: Kmetijske in trgovske vesti, dopis iz Goriških Brd o poskusnem sajenju tujih trt rizinga in traminca. - Soča 1874, št. 34: Beseda rihemberskim vinorejcem (spodbuda k vpeljavi novih tujih vrst trt). - Soča 1877, št. 17: Dopis: Iz Brestovice (o nujnosti žveplanja trt). - Soča 1877, št. 17: Dopis: Iz Brestovice (o nujnosti žveplanja trt). - Soča 1880, št. 44: F. Povše, Kraškim vinorejcem v resen preudarek (o vrednosti terana). - Soča 1882, št. 52: Fr. Povše, O ponarejanju in pačenju vina. - Soča 1884, št. 19: Vinska razstava v Dornberku; št. 20: Vinogradniki pozor (o trtnih škodljivcih); št. 47: F. Žepič, O trti slankamenki (s polemiko v naslednjih številkah o koristnosti te trte). - Soča 1885, št. 39: Fr. Žepič, Resna beseda o trgatvi našim vinogradnikom. - Soča 1886, št. 38: Fr. Žepič, Dober svet našim vinogradnikom (vinogradniški in vinarski nasveti); št. 41 in 42: R. Dolenc, O zakajevanju vina z žveplom. - 1889, št. 38: Beseda našim vinorejcem (o ogledu vinogradov gradu Vogrsko). - Soča 1900, št. 5-6: Vinoreja na Krasu; št. 7 in 14-19: Vinska klavzula (o omejevanju izvoza in dopuščanju uvoza vina iz Italije). - Soča 1901, št. 10: Dopis o novi knjižici Umno kletarstvo, ki jo je spisal Fr. Gombač; št. 23: Vipavsko belo vino preteklega leta. - Soča 1903, št. 65-66: Vinarstvo in sadjerejstvo v Brdih in na Vipavskem. - Soča 1908, št. 12-13: Okrožnica o kletarskih nadzornikih (o imenovanju nadzornikov kvalitete vina in trgovine z vinom). - Soča 1914, št. 65: Okrožnica deželnega odbora (o nadziranju poljskih pridelkov in priporočilo vinorejcem, naj kljub vojnim razmeram skrbijo za kvaliteto vina).

turistom in popotnikom po teh krajih. V prvi je celovito obravnavano območje Tagliamonta in Soče, torej severna Furlanija z Beneško Slovenijo in Posočje od Gorice do Kobarida, ter Vipavska dolina od Gorice do Vipave. Knjiga je pomembna predvsem zaradi možnosti primerjave goriškega območja, zdaj pod Slovenijo, z območjem Furlanije in Beneške Slovenije, s katerimi so bili naši kraji zgodovinsko povezani do druge svetovne vojne. Med drugimi poglavji, ki opisujejo območja, vodovje, klimo, floro in favno, prebivalstvo po številu in razporeditvi, po fizičnem izgledu, izvoru in jezikovni ter etnični različnosti, se na materialno kulturo nanašajo poglavja o kmetijstvu⁵⁴, industriji⁵⁵ in prometu⁵⁶. V potopisnem delu knjige so območja Goriškega obravnavana v poglavjih od Krmina do Brd, Gorica in okolica in pot po dolini Soče⁵⁶. Opisi poti in posameznih krajev prinašajo podatke o življenju v kraju z navedbo osnovnih podatkov o prebivalcih, gostilnah in trgovinah, poštah in komunikacijskih povezavah ter drugih uslužnostnih dejavnostih, ki bi zanimala turista.

⁵⁴ Soča 1873, št. 14: Kmetijske in trgovske vesti: O sadjarstvu in trgovanju s sadjem (splošen poduk). - Soča 1875, št. 37: Dopis iz Brd (o lupljenju češp). - Soča 1884, št. 5: Nekoliko besed o gnojitvi sadnih dreves. - Soča 1887, št. 46: Berite vsi sadjarji (priporočilo za sadjarstvo). - Soča 1906, št. 17: Sadjerejci na Tolminskem pozor (o razdeljevanju sadnih dreves iz drevesnice v Tolminu). - Soča 1907, št. 62: Opomin goriškim sadjarjem (o možnosti prevoza in prodaje sadja na Bledu).

⁵⁵ Soča 1872, št. 31: Gojzidne razmere v Zgornjesoški dolini. - Soča 1879, št. 36: Dopis iz Soče o nesreči pri splavljanju drvi. - Soča 1883, št. 6: Al. Štrukelj, Pogoizdenje Krasa. - Soča 1893, št. 31: O pogozdovanju Krasa (analiza stanja in opis pogozdovanja). - Soča 1907, št. 63: Pogozdovanje Krasa (poročilo o poteku pogozdovanja). - Soča 1913, št. 98, 103, 109: Pogozdovanje Krasa (poročilo komisije za pogozdovanje Krasa).

⁵⁶ Soča 1874, št. 9: Vest s Kanalskega: o slabo izpeljani cesti po Soški dolini. - Soča 1880, št. 21: Dopisi: Izpod Čavna (o življenju in cestah v vaseh pod Čavnomo) in iz Zapotoka (o cestah v briških vaseh). - Soča 1882, št. 9, 22: Dopis o cestah iz Gorenje Trebuše, s Krasa in iz Dolenjih Brd. - Soča 1883, št. 5, 10: Tolminske in goriške ceste v državnem zboru. - Soča 1900, št. 73-75: O cestah na Kanalskem. - Soča 1913, št. 34, 35: Avtomobilska vožnja po Brdih (o pridobitvi avtomobila v Brda in cestnih povezavah z Gorico in Krminom).

⁵⁷ Soča 1871-1872: Prispevki o Predelski železnici. - Soča 1873, št. 11: Predelska železnica (Dolgotrajno obravnavanje predelske železnice po raznih zastopstvih). - Soča 1893, št. 13-15: Naše železnice (o potovanju po soški železnici skozi Gorico); št. 35-38: Vipavska železnica. - Soča 1895, št. 3: Železnica čez Predel (o brošurici odseka za gradnjo predelske železnice o načrtovanih železnicah v goriško-gradiščanski grofiji). - Soča 1896, št. 49-50 in Soča 1897, št. 2: Vipavska železnica. - Soča 1898, št. 61: Predelska železnica s komercialnega stališča; št. 69, 70, 83-85: Bohinji ali Predel (polemika o obeh železnicah), Soča 1900, št. 34, 36, 39, 43, 48: Dopis iz Kobarida o potrditvi bohinske in zavrnitvi predelske železnice in v naslednjih številkah o trasi predvidene bohinske železnice, težavah gradnje v Baški grapi). - Gradnji bohinske železnice sledi Soča v naslednjih letih, prav tako načrtovanju drugih železniških prog. - Soča 1902, št. 43-45: Idrijska železnica. - Soča 1904, št. 22: Železnica Gorica-Červinjan. - Soča 1906, št. 30, 34, 35: Dopisi o Vipavski železnici. - Soča 1907, št. 5, 9, 21: Članki o Briški železnici. - Soča 1909, št. 30: Normalnotirna železnica Sv. Lucija-Kobarid. - Soča 1910, št. 40: Nove železniške zveze (o nadaljšanju vipavske železnice in progi Postojna-Štanjel). - Soča 1913, št. 30: Železnica in avtomobilske zveze po Brdih. - Soča 1914, št. 8: Železniška zveza med Štanjelom in Divačo (o predlogu za izgradnjo proge).

⁵⁸ Soča 1899, št. 29: Električna razsvetljava v Gorici. - Soča 1900, št. 102: Dopis iz Kobarida o začetku gradnje vodovoda in nujni ureditvi kanalizacije). - Soča 1910, št. 5: Električna centrala pri Sv. Luciji (o načrtih za izgradnjo). - Soča 1912, št. 40, 45, 46, 48, 51, 54, 55: Kraški vodovod; št. 137-141: Vodovodno vprašanje v Gorici. - Soča 1913, št. 33: Dopis iz Kobarida (o električni razsvetljavi kobariškega trga).

⁵⁹ Soča 1898, št. 1-26: dr. Karol Pečnik, Slovenci in mednarodni promet (o spodbujanju izvoza in slovenske trgovine). - Soča 1899, št. 87: Dopis: Utesnitev krošnjarenja (o omejevanju krošnjarenja in kako bo to prizadelo Bovčane). - Soča 1900, št. 17, 21, 28-30, 33, 35, 36, 41, 44-47: Trgovsko in obrtno društvo (o organizaciji trgovine in obrti, društva in o posameznih obrteh na Goriškem). - V isti številki tudi dopisi o veliki količini češenj na goriškem trgu in o češnjah kot skoro edinem izvoznem predmetu). - Soča 1901, št. 112: Napredek slovenske obrti v mestu (naštete so slovenske trgovine in delavnice na glavnih ulicah mesta z zaključnim priporočilom: Svoji k svojim!). - št. 127: Mizarska zadruga v Solkanu (o odprtju tovarne za mizarske izdelke, kjer je zaposlenih 30 mizarjev). - Soča 1906, št. 25: Naš kmet (o prodaji sadja in novih možnostih izvoza po železnici); št. 45, Kako prodaja kmet svoje pridelke? (podpis Kmet iz Goriške okolice); št. 51, 54, 59, 63, 66: Kmet in trgovina s kmetijskimi pridelki.

Druga knjiga Guida del Friuli V. Gorizia con le vallate dell'Isonzo e del Vipacco je zasnovana na enak način, le da podrobneje obravnava kmetijstvo, industrijo, trgovino in promet dvajset let kasneje ter posamezne kraje Goriškega s Posočjem do Trente na severu in z Vipavsko dolino na jugu.

Poleg omenjenih del je kot pomemben vir za spoznavanje materialne kulture tega območja v času pod italijansko oblastjo potrebno omeniti še obsežno delo Ernesta Massija⁵⁷, ki Goriško obravnava z vidika krajevne geografije in gospodarskega razvoja, prav tako obsežno delo o planinah Matea Marsana⁵⁸ in pregled stavbnih tipov v delu Bruna Niceja⁵⁹.

V času med obema vojnoma si je italijanska oblast na Primorskem prizadevala pospešeno italijanizirati slovensko območje - in je svojo oblast utrjevala tudi s spreminjanjem slovenskih imen krajev v italijanska ter z obravnavami teh območij s strani italijanskih piscev. Zato je toliko bolj pomembna domoznanska knjiga Rada Bednarika Goriška in tržaška pokrajina v besedi in podobi⁶⁰. Izšla je leta 1932 in v prilogi prinaša tudi seznam starih slovenskih krajevnih imen in nova poitalijančena imena. Zasnova knjige je enaka kot pri drugih domoznanskih delih in obsega geografski opis območja (lega in opis, površinske oblike, sestavine, nastanek in razvoj površinskih oblik, vodovje, klima) gospodarske razmere (rastlinski pasovi, kmetijstvo, lov in ribištvo, rudniki, industrija, obrt, trgovina in obrt in v tem poglavju ceste in železnice), socialni ustroj prebivalstva ter cerkvena in upravna razdelitev dežele. Za razliko od prejšnjih domoznanskih del pa so v Bednarikovem delu skoraj že na etnološki način obravnavana naselja (selišča) in tipi hiš z navedbo gostote naseljenosti, velikosti in razvrščenosti naselij, višinske razdelitve, tipov naselij in končno z navedbo in opisom naslednjih hišnih tipov: alpskega, zapadno furlanskega, ki sega po njem tudi v Brda in goriško okolico, mešanega tipa, razširjenega zlasti po Vipavski dolini, kraške hiše in hiše na Pivki in na Postojnskem. V drugem delu krajev nas podobno kot prej omenjeni furlanski vodniki vodi po Vipavski dolini, med Brice, na Pivko, Kras, v Gore (to je v Zgornje Posočje s Kanalskim Kolovratom, Banjško planoto, Kanalskim pa vsem Tolminskim, Kobariškim in Bovškim; v to poglavje Bednarik vključuje tudi Cerkljansko in Idrijsko). Te kraje in njih stavbno kulturo v tedanjem času nam približajo še številne fotografije, s katerimi je knjiga opremljena.

Prepoved slovenske besede v medvojnem obdobju je gotovo pripomogla, da nimamo večjih slovenskih domoznanskih del o goriškem območju iz tega časa. Domoznanske članke pa lahko poiščemo v tedanjem slovenskem revijalnem tisku. Po prvi svetovni vojni je začel ponovno izhajati Gospodarski list (1922-1928), mesečnik za vprašanja živinoreje, vinogradništva in kletarstva, sadjarstva in čebelarstva. Njegov urednik Josip

⁵⁰ Soča 1894, št. 51: Dopis s Trnovske planote (o uvedbi -novega športa- - snežke ali ski (smuč) na Trnovski planoti). - Soča 1895, št. 11: Dopis s Trnovske planote (o razmahu -snežkarjev- in izletu na Goljake).

⁵¹ Guida del Friuli IV, Guida delle Prealpi Giulie, ur. Olinto Marinelli, Udine 1912.

⁵² Guida del Friuli V, Gorizia con le vallate dell'Isonzo e del Vipacco, ur. Michele Gortani, Udine 1930.

⁵³ Guida del Friuli IV; Francesco Musoni, Le condizioni agricole, 182-211.

⁵⁴ Guida del Friuli IV; Francesco Musoni, Industrie e commerci, 212-226.

⁵⁵ Guida del Friuli IV; Francesco Musoni, Vie e mezzi di comunicazione, 228-224.

⁵⁶ N. d.: Cormons ed il Collio, 713-729. - Gorizia e dintorni, 730-741. - Una corsa nella valle dell'Isonzo, 742-752.

⁵⁷ Ernesto Massi, L'ambiente geografico e lo sviluppo economico nel Goriziano, Gorizia 1933.

⁵⁸ M. Marsano, I pascoli alpini nell'Alto e Medio Isonzo, Gorizia 1932.

⁵⁹ Bruno Nice, La casa rurale nella Venezia-Giulia, Bologna 1940.

⁶⁰ Rado Bednarik, Goriška in Tržaška pokrajina v besedi in podobi, Gorica 1932.

Rustja je uredil tudi *Gospodarska čitanka*⁶¹, ki je izšla leta 1925 v založbi Goriške Mohorjeve družbe, ter v njej predstavil gospodarstvo glede na nove politične in državne razmere. Obsežen članek o planinah je prispeval Henrik Tuma, članke so prispevali gospodarski strokovnjaki tega časa Anton Podgornik, agronom, o živinoreji in boleznih živine, Just Ušaj, agronom in deželni učitelj o kmetijstvu, France Magajna, publicist, o vinogradništvu in sadjarstvu, o poljedelstvu pa je pisal Franc Pengov.

Znani politik, planinec in narodni buditelj, dr. Henrik Tuma se je v tem času predstavil tudi kot domoznanski pisec in je poleg pomembnega dela pri planinskem imenoslovju spisal vrsto člankov o planinah⁶². Članke domoznanskega in etnološkega značaja sta objavljali Goriška Mohorjeva družba in Goriška Matica v svojih koledarjih. Tako o materialni kulturi na območju Goriškega v koledarjih Goriške Mohorjeve družbe piše Janko Bele v članku o kmečkem domu⁶³. Jože Abram pa v svojem članku Bogatin omenja planino Komna, kjer so Sočani prepasli tri do štiritisoč glav drobnice, pod psevdonom Trentar Jože pa govori o lovskih razmerah v Trenti⁶⁴. O vinarstvu govori članek pisca pod psevdonom Vipavski kletar⁶⁵, Hrast Jože je prispeval zapis o kamnarskem delu⁶⁶; anonimna sta članek o industriji v Julijski krajini⁶⁷ in o gojenju sviloprejk⁶⁸. Z začetkom druge svetovne vojne so koledarji prenehali izhajati. V koledarjih Goriške Matice ni veliko člankov o materialni kulturi na Goriškem, omenimo pa naj le članek Vinka Vodopivca o tamburicah kot »narodnem« glasbilu⁶⁹, ter opis zgledne kmečke izbe tega časa anonimnega pisca⁷⁰ in prispevek Maksa Rejca o mlekarstvu in planšarstvu⁷¹. V glasilu slovenskih kulturnih in prosvetnih društev Naš čolnič (1923-1929) prav tako ni veliko domoznanskih člankov, ki bi omenjali materialno kulturo. Glasilo je bilo posvečeno predvsem društvenemu življenju, vendar so v njem zanimive podobe tedanjega časa: tako fotografije iz društvenega življenja, fotografije članic dekliških krožkov v značilnih »narodnih oblekah«, ki so jih priporočali zavednim slovenskim kmečkim dekletom, fotografije trgatve, koscev in kmečkega kosila v polju. Z materialno kulturo se ukvarja romantični članek o slovenskih hišah⁷² in o domačih šegah z opisi in fotografijami ognjišč, pa o slovenskih narodnih nošah⁷³. Sem sodijo še članki o delu na deželi, kopanju krompirja, košnji in trgatvi⁷⁴ ter članek o Trenti s fotografijo Trentarja pri ognjišču⁷⁵.

Po drugi svetovni vojni je domoznanstvo zamenjalo specializirano strokovno delo, značilne domoznanske kompleksne opise pa strokovne monografije posameznih

⁶¹ Josip Rustja, *Gospodarska čitanka*, Gorica 1925.

⁶² Henrik Tuma, *Naše planine*, *Jadranski almanah*, Trst 1924, 76-94. - Isti, *Planinski vestnik* XXI/1, 1921, Članki: Po Trenti, Kanjavec in Vršac, planina Trebiščina, Ostrnik, Goličica, Planina Črni Vrh nad Sočo, Kaluder, Lanževica, Planina Za Skalo, Vogel, Planina v Plazeh.

⁶³ V. Bele, *Naš kmečki dom*, *Koledar Goriške Mohorjeve družbe* (dalje KGMD) 1927, str. 98-99.

⁶⁴ Jože Abram, *Bogatin*, *KGMD* 1927, str. 63. - Isti (Trentar Jože), *V planinskem kraljestvu in bratovstvu*, *KGMD* 1928, 34-52.

⁶⁵ Kako si ohranimo dobro vinsko kapljico (Vipavski kletar), *KGMD* 1928, 126-128.

⁶⁶ Hrast Jože, *Nabrežinski kamnolom*, *KGMD* 1928, 55-58.

⁶⁷ *Industrija v Julijski Krajini*, *KGMD* 1939, 81-85.

⁶⁸ *Živalca, ki svilo prede*, *KGMD* 1940, 104-110.

⁶⁹ Vinko Vodopivec, *Nekaj malega o tamburicah*, *Koledar Goriške Matice* (dalje KGM) 1921.

⁷⁰ *Kmečka izba*, *KGM* 1928, 58-59.

⁷¹ *Maks Rejc, Mlekarstvo in planšarstvo v naših gorah*, *KGM* 1928, 93-99.

⁷² *Naš čolnič* 1924, št. 11-12, 260-263 Brez navedbe avtorja).

⁷³ *Naš čolnič* 1927, št. 2, 49-50. - Isti, št. 3, 79-80.

⁷⁴ *Naš čolnič* 1927, št. 7, 203-204. - Isti, št. 10, 276-278.

⁷⁵ *Naš čolnič* 1928, št. 11, *Lepa si zemljica naša! Trenta* (psevdonom Pušarjev Ciril).

območij. Tako je še vedno temeljno geografsko delo Antona Melika Slovenija, v sklopu katerega je v posameznih zvezkih opisana tudi Goriška in Zgornje Posočje⁷⁶, zasnovano na domoznanski način. V kompleksno celoto namreč združuje geografski opis z opisi gospodarstva, naselij in hišnih tipov. Avtor je monumentalno delo začel pisati pred vojno, splošni opis pa je v drugi predelani izdaji izšel leta 1963. V predgovoru k drugi izdaji avtor sicer nakaže svoje dvome o konceptu, vendar tudi razloži, da je želel napisati delo tako da bi bilo »osnova za delo, podlaga za nadaljnje delo«⁷⁷. S tem Anton Melik pravzaprav zadene bistvo domoznanskega koncepta pri obdelavi obsežnejšega območja - željo po celovitem spoznavanju območja, ki daje osnovo za podrobnejše študije. Temeljitejše razprave so monografije posameznih krajev, ki prav tako uporabljajo domoznanski način spoznavanja kraja in življenja prebivalcev. Geograf Janez Planina je na ta način obdelal vas Soča⁷⁸, Igor Vrišar Goriška Brda⁷⁹, zgodovinar Peter Stres Idrsko in Mlinsko⁸⁰. Podatke o materialni kulturi dobimo tudi v zgodovinskih delih Branka Marušiča o Trenti⁸¹ in Šentviški planoti⁸², Nataše Nemec Bilje⁸³, Boruta Koloinija Vipavski križ⁸⁴.

Še najbolj se domoznanski literaturi iz prejšnjih časov približajo krajevni območni zborniki, ki pogosto z le rahlim, predvsem krajevno pogojenim, konceptom združujejo članke z različno tematiko. Vendar pogosto vsebujejo tudi pomembna poglavja materialne kulture, predvsem s področja gospodarstva. Za območje Goriškega so tako pomembni naslednji zborniki: Goriški zbornik 1947-1957⁸⁵ in 1948-1968⁸⁶, Tolminski zbornik leta 1956⁸⁷ leta 1975⁸⁸ in Potresni zbornik leta 1980⁸⁹ ter zbornik Ajdovščina 1945-1970⁹⁰ in Vipavski zbornik pod nazivom Vipavski izbor⁹¹ ter zborniki Šentviške Planote⁹², Volče⁹³ in Podnanosa⁹⁴. Prav tako so pomembni posamezni strokovni zborniki - etnološki zbornik posvetovanja etnologov in folkloristov v Bovecu 1971⁹⁵ in prav tako etnološki zbornik o Brdih⁹⁶, geografski zbornik raziskav angleških geografov v Zgornjem Posočju⁹⁷,

⁷⁶ Anton Melik, Slovenija II, 1. zvezek, Slovenski alpski svet, Ljubljana 1954. - Isti, Slovenija IV, Slovensko Primorje, Ljubljana 1960.

⁷⁷ Anton Melik, Slovenija I, Ljubljana 1963.

⁷⁸ Janez Planina, Soča. Monografija vasi in njenega področja, Geografski zbornik 2, 1954, 213-249.

⁷⁹ Igor Vrišar, Goriška Brda. Gospodarska geografija. Geografski zbornik 1954, 54-114.

⁸⁰ Peter Stres, Idrsko in Mlinsko, Nova Gorica 1994.

⁸¹ Branko Marušič, Iz zgodovine Trente in Soče, Nova Gorica 1982.

⁸² Branko Marušič, Šentviška planota, Maribor 1980.

⁸³ Nataša Nemec, Kronika Bilje, Nova Gorica 1989.

⁸⁴ Borut Koloini, Križ je tu enkrat mejstu, življenje nekega kraja, samozal., Vipavski križ, 1992.

⁸⁵ Goriški zbornik 1947-1957 (ob deseti obletnici priključitve Slovenskega Primorja k FLR Jugoslaviji), Nova Gorica 1957.

⁸⁶ Goriški zbornik 1948-1968 (ob dvajsetletnici mesta Nove Gorice), Ljubljana 1968.

⁸⁷ Tolminski zbornik, Tolmin 1956.

⁸⁸ Tolminski zbornik, Tolmin 1975.

⁸⁹ Potresni zbornik, Tolmin 1980.

⁹⁰ Ajdovščina 1945-1970. Ob 25-letnici ustanovitve prve slovenske vlade, Ljubljana 1970.

⁹¹ Vipavski izbor, Zbornik spisov ob 100-letnici vinarne zadruge Vipava, ur. Borut Koloini in Andrej Malnič, Vipava 1994.

⁹² Zbornik Čentviške planote (ob 800 letnici prve omembe župnije), Čentviška Gora 1992.

⁹³ Podobe Volčanske župnije skozi 1100 let, Volče 1995.

⁹⁴ Št. Vid - Podnanos, Zbornik prispevkov o kraju in njegovi zgodovini, Nova Gorica 1996.

⁹⁵ Zbornik 18. kongresa SUEJ, Bovec 1971, Ljubljana 1973.

⁹⁶ Etnolog 2/1, 2, Briški letnik Etnologa, Ljubljana 1992.

⁹⁷ The Upper Soča Valley, Geographical studies II/2, London 1955.

zbornik posvetovanja slovenskih geografov v Tolminu in Bovcu 1975⁹⁸, zbornik posvetovanja slovenskih zgodovinarjev v Tolminu 1986⁹⁹ in zbornik prispevkov za zgodovino Tolminskega¹⁰⁰, zborniki Goriškega muzeja¹⁰¹ in zbornik o Slovincih med Brdi in Jadranom¹⁰². Zborniki so navadno omejeni na območje upravne enote sodobnega časa - občine in v posebnih poglavjih obsegajo, poleg drugih raznovrstnih tematik tudi opise gospodarskega razvoja obravnavanega območja v določenem času - tako razvoj kmetijstva, industrije, cestnega omrežja, izrabe vodne energije, trgovine, turizma in gostinstva, ter včasih tudi podrobnejši opis podjetij in industrijskih obratov. Naslednice te vrste zbornikov so takoimenovane fotomonografije¹⁰³, s krajšim tekstom in reprezentančnimi fotografijami, ki nam materialno kulturo tudi vizualno približajo.

V osemdesetih letih se na domoznanski način združuje tematika mladinskih raziskovalnih taborov. Pod vodstvom mentorjev so srednješolci, udeleženci poletnih alpskih mladinskih raziskovalnih taborov, razdeljeni po skupinah - v geografsko, biološko, zgodovinsko, jezikoslovno, etnološko, socialno-geografsko - raziskovali območja Bovškega in dolino Tolminke in Zadlaščice, in izsledke objavili v zbornikih¹⁰⁴. Podobne zbornike zamejskih taborov pa imamo tudi za Brda¹⁰⁵. Podatke o materialni kulturi, predvsem o gospodarstvu, pa tudi o stavbarstvu, prehrani, noši, prinašajo predvsem poglavja z opisom raziskovalnega dela etnoloških skupin.

Domoznanske prispevke v periodiki na Goriškem¹⁰⁶ po drugi svetovni vojni srečujemo v največji meri v Goriških srečanjih, Srečanjih in še v Primorskih srečanjih, pa tudi v Jadranskem koledarju in v Goriškem letniku, glasilu Goriškega muzeja. Članke, ki segajo na področje materialne kulture in etnologije, so v teh glasilih objavljali tudi pisci, ki so se nepoklicno zanimali za domoznanstvo in etnologijo: Ludvik Zorzut¹⁰⁷, Just Perat, Janko Perat, Marija Rutar¹⁰⁸, Joško Šavli in drugi. V vrsti člankov se razkrivajo podrobnosti, ki nam pomagajo spoznavati materialno kulturo Goriškega: bičarstvo¹⁰⁹, iznajdljivost pri uporabi vodne energije¹¹⁰, izdelovanje grabelj¹¹¹, življenje na gorski

⁹⁸ Zgornje Posočje, Zbornik 10. posvetovanja slovenskih geografov, Tolmin-Bovec 1975, Ljubljana 1978.

⁹⁹ Zgodovinski časopis 41 (1987). Referati 23 zborovanja slovenskih zgodovinarjev.

¹⁰⁰ Kronika 42/1. Prispevki za zgodovino Tolminskega, Ljubljana 1994.

¹⁰¹ Berila, ciklostilna izdaja Goriškega muzeja: Bovško berilo, 1971. - Berilo o Rutu, 1972.

¹⁰² Marjan Breclj, Slovinci ob Soči med Brdi in Jadranom, Celje 1983.

¹⁰³ Občina Nova Gorica 1947-1977, Nova Gorica 1977. - Zorko Fon - Hinko Uršič, Dolina Soče, Ljubljana 1982. - A. Lah, Od vipavskih gričev do goriških Brd, Ljubljana 1985. - Nova Gorica, fotomonografija, tekst Branko Marušič, Nova Gorica, Motovun 1988. - Zorko Fon, Soča od izvira do morja, Tolmin, Mariano del Friuli, Italija 1991. - Jurij Kunaver, Ob bregovih Soče, Ljubljana 1991. - Marjan Bažato, Trenutki v Goriških Brdih, Nova Gorica 1994.

¹⁰⁴ Pokrajina in ljudje na Bovškem, Zbornik alpskih mladinskih raziskovalnih taborov Bovec 1985-1987, ur. Jurij Kunaver, Ljubljana 1988. - Dolini Tolminke in Zadlašče, Zbornik alpskih mladinskih raziskovalnih taborov Tolmin 1988-1990, ur. Radovan Lipušček, Tolmin 1993.

¹⁰⁵ Tabor - Brda 1988, ur. Aldo Rupel, Gorizia 1988. - Noi e Collio - Mi in Brda, Gorizia 1990.

¹⁰⁶ Posamezne prispevke, ki zadevajo slovenska območja Goriške, ki je po 1947 ostala pod Italijo, objavljata osrednji italijanski domoznanski reviji Gorizia nella cultura in Studi Goriziani.

¹⁰⁷ Ludvik Zorzut, Ptička briegarca, Celje 1974; predgovor in bibliografija Marjan Breclj. - Branko Marušič, Ludvik Zorzut - briški narodopisec, Etnolog 2/2, Ljubljana 1992, 227-283.

¹⁰⁸ Naško Križnar, Nekrolog in bibliografija Marije Rutar, Goriški letnik 7, 1980, 285-288.

¹⁰⁹ Perat Just, Bičarstvo na Krasu, Goriška srečanja II/5, 1967, 41-42.

¹¹⁰ Isti, Brovč iz Koritnice in njegov vodni hlapec, Goriška srečanja II/6, 1967, 44-45.

¹¹¹ Isti, Ančken Toni in njegove trčmunske grablje, Goriška srečanja III/13-14, 1968, 89.

kmečki domačiji¹¹², plavljenje lesa po gorskih rekah¹¹³, kmetijstvo¹¹⁴, senožeti¹¹⁵, planine¹¹⁶, stavbarstvo¹¹⁷ in gospodarska poslopja¹¹⁸, hišna znamenja¹¹⁹, obrt¹²⁰, sejme¹²¹, promet¹²², ribolov¹²³, prehrani¹²⁴. Med etnološkimi obravnavami materialne kulture je poleg že obravnavanih preglednih člankov Milka Matičetova in Angelosa Baša potrebno omeniti še temeljne tematske razprave o posameznih panogah materialne kulture: Anne Sturm¹²⁵ o stavbarstvu, topografski popis etnoloških kulturnih spomenikov in dediščine Ivana Sedeja¹²⁶, o materialni kulturi Gore nad Ajdovščino in Krasa je pisal Naško Križnar¹²⁷, ki je prispeval temeljna dela tudi o ovčjih planinah na Bovškem¹²⁸ in obsežno filmsko dokumentacijo različnih panog materialne kulture¹²⁹. Drago Meze je s socialno-geografskega vidika pisal o gospodarstvu kmetij na Šentviški planoti in v Trebuših¹³⁰. Miloš Čotar pa je opisal kamnoseštvo v vaseh Kraškega dola, na italijanski strani Goriškega Krasa¹³¹.

Številne krajevne kronike, pogosto nastale na pobudo domačinov in oblikovane ter napisane na domoznanski način, prav tako prinašajo opise materialne kulture kraja v določenih zgodovinskih obdobjih. Poleg geografsko-zgodovinskega uvoda, popisa znamenitosti in značilnosti kraja, ljudskega izročila in znamenitih oseb je v krajevnih kronikah navadno opisano vsakdanje življenje prebivalcev ter seveda materialna kultura vasi. Pogosto se kronika meša z spominskim pristopom, saj pisec opiše tudi svoje spomine na kraj. Poleg že omenjenih strokovnih del, ki obravnavajo posamezne kraje,

¹¹² Marija Rutar, Gorska kmečka domačija iz XVIII. stoletja na Tolminskem, Srečanja IV/20, 1969, 76-77.

¹¹³ Ista, Plavljenje lesa po Tolminki in Godiči, Srečanja VII/35-36, 1973, 44-48. - Ista, O rižah in drčah na Tolminskem, Goriški letnik 1977/78, št. 4/5, 185-187.

¹¹⁴ Ivan Kos, Kmetijstvo na Tolminskem včeraj, danes, jutri, Primorska srečanja 1978, 233. - Marija Rutar, Vejniki ali frodel, Jadranski koledar 1978, 250-256.

¹¹⁵ Joško Šavli, Senožet na Tolminskem, Mladika 22, 1978, št. 4, 65-66.

¹¹⁶ Janko Perat, Planine umirajo, Primorska srečanja V/1977, 7-12.

¹¹⁷ Marija Rutar, Gorska kmečka domačija iz XVIII. stoletja na Tolminskem, Goriška srečanja IV/20, 1969, 76-77. - Pavel Medvešek, Poslikane planete na kmečki arhitekturi na področju Tolminske, Goriške in Beneške Slovenije, Goriški letnik 9, 1982, 13-20.

¹¹⁸ Joško Šavli, Tolminska štala, Mladika 21, 1977, št. 4-5, 62-63. - Joško Šavli, Kozolec in stog, Mladika 21, 1977, št. 8, 128-129.

¹¹⁹ Joško Šavli, O hišnih znamenjih na Tolminskem, Mladika 21, 1977, št. 1, 16-17. - Isti Hišna znamenja, Glasilo, tolminski verski list, 1985, št. 1-2 in 1986, št. 1-4.

¹²⁰ Marija Rutar, Izumrle domače dejavnosti na Tolminskem, Jadranski koledar 1970, 137-144. - Ista, Tolminske opekarne, Jadranski koledar 1973, 235-238. - Ista, Zadnji tolminski koledar, Tolminski zbornik 1956.

¹²¹ Marija Rutar, Nekdanji tolminski sejmi, Jadranski koledar 1976, 253-256.

¹²² Marija Rutar, Nekaj o nekdanjem prometu na Tolminskem, Jadranski koledar 1974, 171-182.

¹²³ Marija Rutar, Kako so lovili ribe na Tolminskem, Jadranski koledar 1979, 251-256.

¹²⁴ Marija Rutar, Ljudska prehrana na Tolminskem, Goriški letnik 6, 1979, 47-58.

¹²⁵ Anna Sturm, L'insediamento umano e la casa rurale nell'alta Val d'Isonzo. Studi Goriziani XXXVII, 1965, 77-115.

¹²⁶ Ivan Sedej, Etnološki spomeniki na območju občine Tolmin, Topografsko gradivo, Ljubljana 1974.

¹²⁷ Naško Križnar, Tkalska delavnica za Križno goro, Srečanja 9, 1974, 45/46, 28-29. - Isti, Stanovanjska kultura na Gori v luči spreminjanja hišnih oblik, Goriški letnik 2, 1975. - Isti, Slovenski Kras (oris problematike), Jadranski koledar 1978, 147-149.

¹²⁸ Naško Križnar, Mera kot osrednji dogodek poselitve planine Za skalo, Srečanja 7, 1973/39-40, 41-47. - Isti, Planinsko naselje v porečju zgornje Soče, Prispevek k zgodovini in tipologiji, Goriški letnik 1, 1974, 68-97.

¹²⁹ Darja Skrt, Po sledovih reizma, Od eksperimenta do znanosti v filmih Naška Križnarja, Nova Gorica 1996.

¹³⁰ Drago Meze, Kmetije na Čentviški planoti in v Trebuših, Geografski zbornik XXVIII/2, 1988, str. 89-128.

¹³¹ Miloš Čotar, Sledovi kamnoseštva v Kraškem Dolu, Gorica 1994.

premorejo kronike še naslednji kraji: Kanalski Kolovrat¹⁵² in Kanalsko¹⁵³, Šebrelje¹⁵⁴, Bukovica in Volčja draga¹⁵⁵, Vogrsko¹⁵⁶, Kromberk¹⁵⁷, Ravne in Bate¹⁵⁸, Črniče¹⁵⁹, Čepovan¹⁶⁰, Opatje selo¹⁶¹, Branik¹⁶².

Posebej pa naj omenimo še kronike slovenskih vasi v goriškem zamejstvu, tako Števerjana¹⁶³, Štandreža¹⁶⁴, Podgore¹⁶⁵.

Čeprav avtobiografska in spominska literatura ne sodi v domoznansko literaturo, pa bi na koncu tega sestavka le kazalo omeniti nekatera dela, ki nam poljudno približajo konkretno doživljanje materialne kulture polpretekle dobe na Goriškem. Goriške Slovence je v skorajda dnevniških zapiskih opisal pomembni kulturno-politični delavec 19. stoletja Andrej Gabršček¹⁶⁶, prav tako tudi Henrik Tuma¹⁶⁷ in Julius Kugy¹⁶⁸. Po spominu piscev, ki so tedanje čase doživljali, so se ohranila živa pričevanja o življenju v mladosti. Opise stanovanjske kulture, gospodarstva, noše, prehrane ter drugih elementov materialne kulture dobimo v pripovedih Hinka Klavore Čez drn in strn skozi življenje¹⁶⁹, Franca Kurinčiča Na tej in oni strani oceana¹⁷⁰, Franca Hvala v Življenju pod Bevkovo Kojco¹⁷¹, Huberta Močnika Spomini in izkustva¹⁷², Vlada Močnika Baška Grapa¹⁷³.

Domoznansko nalogo opisovanja življenja po poglavitnih determinantah, ki označujejo življenje ljudske skupnosti določenega prostora geografsko, zgodovinsko in kulturno, je za dvajseto stoletje opravil projekt Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Del območja Goriškega je zajet v knjigi za občino Tolmin¹⁷⁴ in zajema območje nekdanjega Tolminskega, razen Cerkljanskega hribovja. Npopularnost domoznanske literature v strokovnih krogih in težave pri zajemanju tako širokega tematskega spektra so mogoče razlogi, da se je projekt iztekel. Pregled prispevkov, ki zadevajo materialno kulturo na Goriškem, kaže na pomen domoznanske literature pri spoznavanju vrste podatkov, ki bi bili sicer raztreseni v člankih strokovne literature.

¹⁵² Ciril Zupanc, Kanalski Kolovrat (ob 30-letnici volitev organov ljudske oblasti, Nova Gorica 1974).

¹⁵³ Šuligoj Mirko, Od Soče do Čavna, monografija kanalskega okrožja, Nova Gorica 1989.

¹⁵⁴ A. Pagon-Ogarev, Šebrelje skozi stoletja, Ljubljana 1976.

¹⁵⁵ Humar Jožko, Kronika Bukovice - Volčje drage 1918-1947, Nova Gorica 1986.

¹⁵⁶ Julij Beltram, Vogrsko v ogledalu časa, Koper 1990.

¹⁵⁷ Pavlin Marko, Kronika Krajevne skupnosti Kromberk-Loke, Koper 1986.

¹⁵⁸ Radinja Stegovec-Slavka, Kronika Krajevne skupnosti Ravne-Bate, ciklostil, samozal., Nova Gorica 1988.

¹⁵⁹ Novak Alojzij, Črniška kronika, Gorica 1992; avtorjevi dnevniški zapisi v času, ko je bil dekan v Črničah.¹⁶⁰ Mirko Šuligoj, Kronika Krajevne skupnosti Čepovan, ciklostil, Nova Gorica 1993.

¹⁶¹ Lukan Vinko, Opatje selo skozi čas (350 let duhovnije Opatje selo), Opatje selo 1993.

¹⁶² Kronika Rihemberk-Branika, Branik 1994.

¹⁶³ Marjan Terpin, Števerjan, Poskus orisa zgodovine vasi ob stoletnici ustanovitve Slovenskega katoliškega bralnega društva Št. Ferjan, Števerjan 1983.

¹⁶⁴ Lučana Budal in Damjan Paulin, Iz kmečkih korenin sem pognal, Pričevanja o preteklosti Štandreža, Gorica 1993. - Župnijska skupnost v Štandrežu skozi stoletja, Štandrež 1995.

¹⁶⁵ Mauro Beletti, Podgora-Piedimonde, Gorizia 1989.

¹⁶⁶ Andrej Gabršček, Goriški Slovenci I. Ljubljana 1932 in II, Ljubljana 1934.

¹⁶⁷ Henrik Tuma, Iz mojega življenja, Ljubljana 1937.

¹⁶⁸ Julius Kugy je predvsem opisal Trentarje v knjigi Aus dem Leben eines Bergsteigers, München 1925, slov. Iz življenja gornika, Maribor 1968.

¹⁶⁹ Hinko Klavore, Čez drn in strn skozi življenje.

¹⁷⁰ Franc Kurinčič, Na tej in oni strani oceana, Ljubljana 1981.

¹⁷¹ Franc Hvala, Življenje pod Bevkovo Kojco, Koper 1990.

¹⁷² Hubert Močnik, Spomini in izkustva, Gorica 1971.

¹⁷³ Vlado Močnik, Baška grapa, Ljubljana 1974.

¹⁷⁴ Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja - 20. stoletje, Inga Miklavčič-Brezigar, Občina Tolmin, Ljubljana 1996.

Pregled še zdaleč ni popoln; pregledati in popisati bi bilo potrebno še vrsto periodičnih in revijalnih publikacij in sestaviti bibliografijo etnoloških del, ki zadevajo materialno, socialno in duhovno kulturo prebivalcev Goriškega v preteklem času. To pa je že dolgoročnejša naloga.

Summary

Material Culture in the Local Studies Literature on the Region of Goriško

The 19th century local studies literature includes descriptions of material culture of a particular cultural or geographical region either to define its ethnological peculiarities in architecture, costume, diet and specific customs of a particular group, or to give an overall view of its economy. The paper reviews the descriptions of material culture in the basic local studies literature on the region of Goriško (Northern Littoral), which gives us a picture of the material culture of this region in the 18th, 19th and 20th century, and in some ethnological, geographical and local studies publications of the 20th century, in which the authors either look at material culture from the point of view of a particular discipline or as part of a general description of the way of life of a particular region.